MT

Seat No. | | | | | | | |

2018 1100

MT - SANSKRIT ENTIRE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - SEMI PRELIM - I
PAPER - V

Time : 3 Hours **(Pages 11)** **Marks : 100**

प्रथमः विभागः - सुगमसंस्कृतम् ।

प्र.१ अ) चित्रं दृष्ट्वा नामानि लिखत । (५ तः ४) ४

१		२		३		४	मरीचिका	५	

प्र.१ आ) सङ्ख्याः अक्षरैः अङ्कैः वा लिखत । (३ तः २) २

१. ८० - २. षण्णवतिः -

३. षोडश -

प्र.१ इ) स्तम्भमेलनं कुरुत । २

	अ	ब
१.	सपाद - दशवादनम्	४:०५
२.	पञ्चाधिक - चतुर्वादनम्	१२:३०
३.	सार्ध - द्वादशवादनम्	७:४५
४.	पादोन - अष्टवादनम्	१०:१५

प्र.१ ई) वासर - तालिकां पूरयत । (केऽपि २) २

परह्यः ________	←	________ सोमवासरः	←	अद्य मङ्गलवासरः	→	श्वः ________

प्र.१ उ) उदाहरणद्वयं लिखत । (६ तः ५) ५

१. स्वराश्रितौ -

२. ह्रस्वस्वरौ -

३. अकारान्तस्य -

४. स्त्रीलिङ्गस्य -

५. चतुर्थगणस्य धातू -

६. षष्ठगणस्य धातू -

द्वितीयः विभागः - गद्यम् ।

प्र.२ अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

द्वितीयः प्रसङ्गः । यस्माद् ज्ञानं लभते स गुरुः ।

एकस्मिन् दिने आचार्यः शिष्यगणेन सह गङ्गास्नानार्थम् अगच्छत् । तदा मार्गे कोऽपि दरिद्रिः मलिनकायः, जीर्णवस्त्रधारी मनुष्यः तस्य पुरतः आगच्छत् । तं दृष्ट्वा शिष्याः तम् 'अपसर, अपसर' इति उच्चैः अवदन् ।

सः मनुष्यः अपृच्छत् - ''अपसर, अपसर इति कं वदसि ? शरीरं वा आत्मानं वा ? आत्मा तु परमेश्वरस्य अंशः अतः सर्वेषां समानः एव । तथा च सर्वेषां शरीराणि पञ्चमहाभूतात्मकानि । तर्हि कथं तव शरीरं मम शरीराद् भिन्नम्, अहं च त्वद् भिन्नः ?'' वेदान्ततत्त्वस्य सारं तस्य मुखात् श्रुत्वा आचार्यः तं प्रणनाम । ज्ञानं तु कस्मादपि ग्राह्यम् । यस्माद् ज्ञानं लभते स गुरुरेव इति विचारेण आचार्यः तत्रैव 'मनीषापञ्चकम्' इति स्तोत्रं रचितवान् ।

एवम् आसेतुहिमाचलं पर्यटन् अद्वैत-सिद्धान्तस्य प्रचारम् अकरोत् सः ।

अष्टवर्षे चतुर्वेदी द्वादशे सर्वशास्त्रवित् ।
षोडशे कृतवान् भाष्यं द्वात्रिंशे मुनिरभ्यगात् ॥

१. अवबोधनम् । (४ तः ३)

क) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । १

शङ्करः मलिनकायं मनुष्यं प्रणनाम यतः ....

(अ) मलिनकायः मनुष्यः शङ्करं सङ्कटात् अरक्षत् ।

(ब) सः मनिलकायः मनुष्यः वेदान्तस्य सारं जानाति स्म ।

ख) कः कं वदति । १

'अपसर, अपसर !'

ग) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । १
शङ्कराचार्यः आसेतुहिमाचलं पर्यटन् किम् अकरोत् ?

घ) एषः गद्यांशः कस्मात् पाठात् उद्धृतः ? १

२. शब्दज्ञानम् । (३ तः २)
क) गद्यांशतः पञ्चमी-विभक्त्यन्तपदे चित्वा लिखत । १

ख) प्रश्ननिर्माणं कुरुत । १
आचार्यः षोडशे भाष्यं कृतवान् ।

ग) सन्धिविग्रहं कुरुत । १
गुरुरेव - .... + ... ।

३. पृथक्करणम् । २
क्रमेण योजयत ।
(१) मार्गे मलिनकायपुरुषस्य आगमनम् ।
(२) शिष्यगणेन सह गङ्गास्थानार्थं गमनम् ।
(३) 'मनीषापञ्चकम्' इति स्तोत्रस्य रचना ।
(४) मलिनकायपुरुषस्य मुखात् वेदान्ततत्त्वसारस्य श्रवणम् ।

प्र.२ आ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

अचिरादेव न इमौ परिचितौ व्याघ्रभल्लूकौ इति धेनुना लक्षितम् । सम्भ्रमेण संशयेन च एकैकशः आवां दृष्टवती । यदा च तस्याः प्रत्ययः जातः तदा शृङ्गे उन्नम्य नौ आक्रामत् । अहमपि गर्जनां कृत्वा तीक्ष्णदन्तान् दर्शितवान् । किन्तु न किञ्चिदपि भयं तस्याः । अब्दुलः तां हस्तेन ताडितवान् । तेन क्षुब्धा सा तम् अन्वधावत् । भल्लूकः तदा चापल्येन पटमण्डपस्तम्भम् आरूढवान् । इयं सर्वा क्रीडा पूर्वनियोजिता इति विचिन्त्य प्रेक्षकाः अपि प्रमुदिताः । भल्लूकः निर्गतः इति क्रुद्धा सा धेनुः अधुना व्याघ्रं मां लक्ष्यं कृतवती ।

भीत्या अहं चतुष्पादविशिष्टं व्याघ्रत्वं विस्मृत्य द्विपादं मूलस्वरूपमाश्रितवान् । ''प्राध्यापकमहाशय, परित्रायतां, परित्रायताम्'' इति करुणं विलपन् अधावम् । तदा धेनोः भीतं, पलायमानं व्याघ्रं दृष्ट्वा प्रेक्षागारे महान् कोलाहलः उत्पन्नः । प्रेक्षकाः मम व्याघ्रवेषं निष्कास्य मां निर्घृणं ताडितवन्तः । वेदनाभिः अहं मूर्च्छितः । यदा च जागरितः तदा अस्माकं शकटः पुनः पुण्यपत्तनदिशं प्रस्थितः आसीत् । मम उत्तमाङ्गम् अन्यानि च अनुत्तमानि अङ्गानि उपचारपट्टिकाभिः विभूषितानि आसन् ।

१. अवबोधनम् । (४ तः ३)

क) उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । १

(१) अब्दुलः तां .... ताडितवान् । (हस्तेन / हस्तात्)

(२) प्रेक्षकाः मम व्याघ्रवेषं निष्कास्य मां .... ताडितवन्तः । (निर्घृणं / सस्नेहं)

ख) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । १

धेनुना किं लक्षितम् ?

ग) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् /असत्यम् इति लिखत । १

धेनुः व्याघ्रात् भीता ।

घ) कः कं वदति । १

'प्राध्यापकमहाशय, परित्रायतां, परित्रायताम्'

२. शब्दज्ञानम् । (३ तः २)

क) गद्यांशतः ल्यबन्त - अव्यये चित्वा लिखत । १

ख) लकारं लिखत । १

सा शृङ्गे उन्नम्य नौ आक्रामत् ।

ग) मेलनं कुरुत । १

विशेषणम्	विशेष्यम्
महान्	धेनुः
क्रुद्धा	क्रीडा
	कोलाहलः

३. पृथक्करणम् । २

क्रमेण योजयत ।

(१) भल्लूकस्य पटमण्डपस्तम्भम् आरोहणम् ।

(२) धेनोः सम्भ्रमः आक्रमणं च ।

(३) चिमणरावस्य व्याघ्रत्वं विस्मृत्य द्विपादरूपाश्रयः ।

(४) सहभोजनस्य प्रारम्भः ।

प्र.२ इ) गद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत । (२ तः १) ४

१. (ततः प्रविशति विश्वामित्रः । नदीं प्रणम्य...)

विश्वामित्रः - कथं लङ्घनीयः प्रवाहो नदीनाम्, कथं रक्षितव्यं जनं गोधनं च ।।
कथं याचितव्यस्तरणाय मार्गः, कथं प्रार्थनीया शुभेच्छा नदीनाम् ।।

नदी (विपाट्)- कः खलु एषः मानवः ? अस्मान् किमर्थं वन्दते स्तौति च ? आर्य, किन्नामा भवान्? कस्माद् अस्मान् आह्वयति ?

विश्वामित्रः - अयि मातः, विश्वामित्रोऽहम् । दूरतः आयातः रथैः शकटैः च । वयं सर्वे परतीरं गन्तुं समुत्सुकाः ।

२. नदी (विपाट्) - किम् ? एषः मर्त्यः माम् माता इति सम्बोधयति ?

नदी (शुतुद्री) - कथं माता न करोति साहाय्यं स्वपुत्रस्य ? साधु मानवश्रेष्ठ साधु ? किन्तु, कच्चित् तव वंशजाः मनुजाः तवेदं वचनं विस्मरिष्यन्ति ?

विश्वामित्रः - न हि मातः, नैतत् शक्यम् । सर्वाः सरितः सुखं वहन्तु ।
सर्वे जनाः सुखिनः सन्तुः ।। (विश्वामित्रः निर्गच्छति ।)

प्र.२ ई) माध्यमभाषया उत्तरं लिखत । (३ तः २) ४

१) पशूनां सहभोजनसमये कः हास्यपूर्णः अनवस्थाप्रसङ्गः समुत्पन्नः ?
२) ज्ञानग्रहणविषये शङ्कराचार्याणां किं मतम् ?
३) संस्कृताध्ययनम् अन्यक्षेत्रेषु कथम् उपयुक्तम् ?

तृतीयः विभागः - पद्यम् ।

प्र.३ अ) पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

भिक्षुः क्वास्ति बलेर्मखे पशुपतिः किं नास्त्यसौ गोकुले
मुग्धे पन्नगभूषणः सखि सदा शेते च तस्योपरि ।
आर्ये मुञ्च विषादमाशु कमले नाहं प्रकृत्या चला
चेत्थं वै गिरिजासमुद्रसुतयोः सम्भाषणं पातु वः।।
ततः पर्वतशृङ्गाभस्तीक्ष्णतुण्डः खगोत्तमः ।
वनस्पतिगतः श्रीमान्व्याजहार शुभां गिरम् ।।

क) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । १

विष्णुः कुत्र शेते ?

ख) श्लोके 'शिवस्य' कृते निर्दिष्टानि विशेषणानि लिखत । १

ग) रेखाचित्रं पूरयत । २

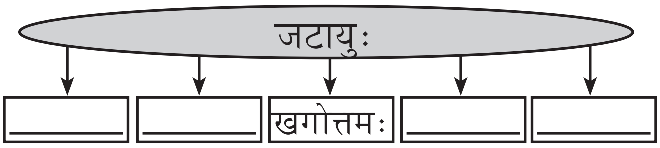

प्र.३ आ) पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

> रामाभिषेके जलमाहरन्त्या हस्तात् सृतो हेमघटो युवत्याः ।
> सोपानमार्गेण करोति शब्दं ठंठं ठठं ठं ठठठं ठठं ठः ॥
> तं शब्दमवसुप्तस्तु जटायुरथ शुश्रुवे ।
> निरैक्षद् रावणं क्षिप्रं वैदेहीं च ददर्श सः ॥

क) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । १

कस्याः हस्तात् सुवर्णघटः पतितः ?

ख) सन्धिविग्रहं कुरुत । १

जटायुरथ - .... + ... ।

ग) माध्यमभाषया उत्तरं लिखत । (२ तः १) २

१) 'कं संजघान' इति श्लोकं स्पष्टीकुरुत ।

२) 'रे रे चातक' इति श्लोकं स्पष्टीकुरुत ।

प्र.३ इ) पद्ये शुद्धे पूर्णे च लिखत । (क - ख तः १ तथा ग - घ तः १) ६

१. **क.** अयं .... वा ॥

ख. कं .... शीतम् ॥

२. **ग.** वैद्यराज .... च ॥

घ. राक्षसेभ्यः .... पण्डितः ॥

प्र.३ ई) माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत । (४ तः ३) ६

१. षड्जमूला यथा सर्वे सङ्गीते विविधाः स्वराः ।
तथा मानवताधर्मे सर्वे धर्माः समाश्रिताः ॥

२. सर्वं व्याप्नोति सलिलं शर्करा लवणं यथा ।
एवं मानवताधर्मो धर्मान् व्याप्नोति सर्वथा ॥

३. आत्मौपम्यं समाश्रित्य मानवो मानवैः सह ।
यदा व्यवहरेल्लोके तदा मानवता भवेत् ॥

४. यथैव सकला नद्यः प्रविशन्ति महोदधिम् ।
तथा मानवताधर्मं सर्वे धर्माः समाश्रिताः ॥

चतुर्थः विभागः - लेखनकौशलम् ।

प्र. ४ अ) वाक्यरचनां कुरुत ।

क) धातूनाम् उपयोगं कृत्वा वाक्यनिर्माणं कुरुत । (५ तः ३) ३

१. गम्-गच्छ् →
२. क्रुध् →
३. वि+तॄ →
४. पत् →
५. रुच् →

ख) अमरकोषात् समानार्थकं शब्दं योजयित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । (४ तः २) २

१. कनकं महिलानां प्रियम् ।
२. कृष्णः मेघः जलं वर्षति ।
३. शङ्करः पार्वत्याः पतिः ।
४. जलम् एव जीवनम् ।

प्र.४ आ) ५ / ७ वाक्यात्मकं निबन्धं अथवा संवादं लिखत । (३ तः १) ५

१. मम प्रिया भाषा २. मम प्रियं पुस्तकम् । ३. भारतीयं प्रसिद्धं स्थलम् ।

अथवा

१. आपणसंवादः २. रुग्णालयसंवादः ३. दूरवाणीसंवादः

प्र.४ इ) निर्दिष्टां कृतीं कुरुत ।

मञ्जूषातः उचितशब्दान् चित्वा ५-६ वाक्यात्मकं चित्रवर्णनं कुरुत । ५

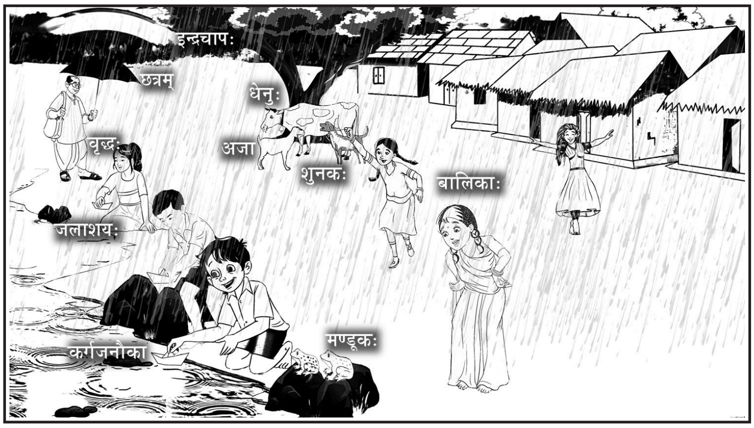

(मञ्जूषा : नृत्यति, पश्यति, शोभते, मुञ्चति, आश्रयते, चलति)

अथवा

प्र.४ इ) संस्कृतानुवादं कुरुत । (८ तः ५)

१. A girl measures with a scale.
२. There are note-books in the bag.
३. Donkey carries a load.
४. Rangoli is seen in front of house.
५. Children play in the water.
६. Cat is my favourite animal.
७. Animals and birds live in the forest.
८. A boy brings a flower.

पञ्चमः विभागः - भाषाभ्यासः ।

प्र.५ अ) तालिकापूर्तिं कुरुत ।

१. नामतालिका । (६ तः ४) २

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
....	....	विद्याभिः	तृतीया
पितरम्	....	....	द्वितीया
....	जन्मनोः	....	सप्तमी

२. सर्वनामतालिका । (६ तः ४) २

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
....	याभ्याम्	....	पञ्चमी
भवतः	....	....	षष्ठी
....	....	एताभ्यः	चतुर्थी

३. क्रियापदतालिका । (६ तः ४) २

लकाराः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
लोट्	....	लभेताम्	....	प्रथमः पुरुषः
लङ्	....	....	अगच्छत	मध्यमः पुरुषः
विधिलिङ्	नृत्येयम्	....	....	उत्तमः पुरुषः

४. धातुसाधित-विशेषण- तालिका । (६ तः ४) २

धातुः	क्त	क्तवतु	कृत्याः	शतृ/शानच्
दृश्-पश्य् (९ उ.प.)	....	दृष्टवान्	दृश्यः	....
आ+रभ् (१ आ.प.)	....	आरब्धवान्	....	आरभमाणः
कृ (८ उ. प.)	कृतः	....	कर्तव्यः	....

प्र.५ आ) निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत । (५ तः ४)

१) योग्यपर्यायं चित्वा रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत । (५ तः ३) ३

१. भगवता व्यासेन ....पुराणानि रचितानि । (अष्टादशः / अष्टादश)

२. दिनस्य .... लोकयानम् आगच्छति । (नववारं / नवदश)

३. पौषमासः संवत्सरस्य .... मासः । (दशः / दशमः)

४. .... महिलाः गृहं गच्छन्ति । (त्रीणि / तिस्रः)

५. भवने मम गृहं .... तले वर्तते । (सप्तमः / सप्तमे)

२) समासानां तालिकापूर्तिं कुरुत । (५ तः ३) ३

	समस्तपदम्	समासविग्रहः	समासनाम
१.	कणादमुनिः	....	कर्मधारयः समासः
२.	....	क्षेत्रस्य पतिः ।	षष्ठी-तत्पुरुषः समासः
३.	....	दर्शनाय इदम् ।	चतुर्थी-तत्पुरुषः समासः
४.	सकोपम्	....	अव्ययीभावः समासः
५.	हस्तस्थम्	हस्ते तिष्ठति इति ।	....

३) समानार्थकशब्दान् / विरुद्धार्थकशब्दान् लिखत । (५ तः ३) ३

१. मित्रम् ×
२. सुगमः -
३. पण्डितः ×
४. भाषा -
५. बलवान् ×

४) सूचनानुसारं कृतीः कुरुत । (५ तः ३) ३

क. अहं विरोधं दर्शितवान् । (वाच्यपरिवर्तनं कुरुत ।)
ख. सः महोदयम् उपगम्य वदति । (पूर्वकालवाचकं निष्कासयत ।)
ग. जनाः वन्यपशून् द्रष्टुम् आगच्छन्ति स्म । ('स्म' निष्कासयत ।)
घ. अपि भवती संस्कृतं पाठयति ? ('भवती' स्थाने 'त्वं' योजयत ।)
ङ. भानुः भुवनमण्डलं प्रकाशयति । (णिजन्तं निष्कासयत ।)

५) वाक्यं शुद्धं कुरुत। (५ तः ३) ३

१. नदी वेगेन <u>वहन्ति</u> ।
२. <u>जलस्य</u> विना जीवनं नास्ति ।
३. <u>निर्धनः</u> पुरुषं तु मित्राणि अपि त्यजन्ति ।
४. अलं <u>कोलाहलस्य</u> ।
५. <u>सा</u> नृत्यं करोमि ।

षष्ठः विभागः - अपठितम् ।

प्र.६ अ) गद्यांशं पठित्वा कृतीः कुरुत ।

'शरयू' नद्यास्तीरे अयोध्या नाम नगरी आसीत्। तत्र दशरथो नाम नृपालोऽभवत्। प्रजावत्सलः स रामलक्ष्मणभरतशत्रुघ्नानां पिताऽभवत्। दशरथस्य शान्ता नाम्नी एका दुहितासीत्। अर्थात् सा रामस्य स्वसा। रामस्य भार्या सीता। सा दशरथस्य स्नुषा। शान्ता सीतायाः ननान्दा। ऋषिः ऋष्यशृङ्गः शान्तायाः भर्ता। स दशरथस्य जामाता। तथा रामस्यावुत्तः।

१) एकवाक्येन उत्तरत । १

अयोध्यायां कः नृपः अभवत्?

२) प्रातिपदिकं लिखत । १

१) पिता - ....
२) शान्तायाः - ....

३) **वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यम् इति लिखत ।** १
सीता शान्तायाः ननान्दा ।

४) **माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत ।** १
रामस्य भार्या सीता । सा दशरथस्य स्नुषा ।

५) **गद्यांशात् प्रथमा-विभक्त्यन्तपदानि चित्वा लिखत ।** १

६) **गद्यांशतः लङ्रूपाणि चित्वा लिखत ।** १

प्र.६ आ) - १) पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

विना वेदं विना गीतां विना रामायणीं कथाम् ।
विना कविं कालिदासं कीदृशी भारतीयता ॥

क) **एकवाक्येन उत्तरत । (२ तः १)** १
(१) कं विना न भारतीयता ?
(२) कां विना न भारतीयता ?

ख) **स्तम्भपूरणं कुरुत ।** १

	विशेषणम्	विशेष्यम्
१)	रामायणीम्	....
२)	....	कालिदासम्

प्र.६ आ) - २) जालचित्रं पूरयत । २

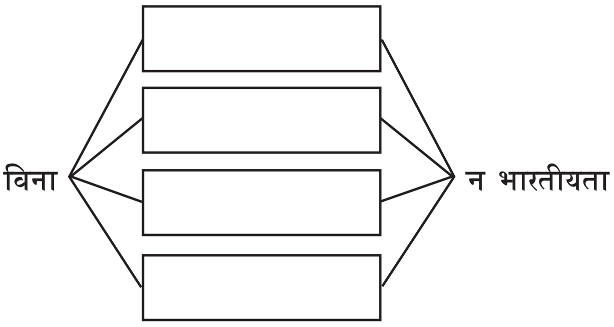

शुभं भवतु 👍